

॥ अहम् ॥

न्यायसमो निधिभीमदिज्ञानन्दपरिणो नमः ।

नवाहृतिकारभीमदभयदेवसूरिशिष्यश्रीहस्तिचन्द्रगणिरचितः

प्रक्षपद्धतिनामा ग्रंथः ।

BLAKESLEY LIBRARY

॥ ॐ नमः निदम् ॥ श्रीमदश्वेतकलिके—“ हृत्पद्मं भगवत्प्रिया ” इत्यत्र हृत्पद्मं गुणदेन किं ? तत्राह—इत्यहं
शब्देन सुखवस्तुकोपकरणविशेषः, यदुक्तं विद्वद्भिः—“ मौल्यमंगुनदीदं, विध्योगाणि होति [तांय] । इत्यमगनामृतागारं,
तं नेपथ्यं दयसेम ॥ १ ॥ ” इत्यत्र यद्दर्शानुल्लप्रमाणं कथनान्मृगयमिहा [प्राप्तव्या] ॥ १ ॥

प्रथमाधे पायाधिकारे “ न रणिजा न धोरजा ” इति प्रोक्तं तत्कथं पात्रं गृह्णादित्यादिः ? तत्राह—गोनमद-
श्वेतार्थपुण्या निविदम् । रज्ज्नादिद्रव्यनिर्गतं सविष्यादिद्रव्यरिदाराभम् । तनु निर्गीये मांस्मरमाप्तोक्तनीयम् ।
वसुमन्त्रेयमेवेति ॥ २ ॥

विचित्रवर्णपात्रकरणे किं प्रयोजनम् ? तत्राह—जगति पञ्चार्थेजच्चतुर्पत्तिर्दृश्यते तदर्शनार्थं विचित्रवर्णपात्रं त्रिनः कारितम् । धेतवीयो रक्तवर्णे याति तदा चक्षुषा सम्यग्दृश्यत इत्यादीति ॥ ३ ॥

श्रीमद्भगवत्यां कृतानन्दनसाधोः ध्रुवा तदा कृताशने कथं तस्याराधकत्वम् ? तत्राह—कृताहारे पुनरनंशनेमेव संभाव्यते, भुज्या गतमूर्च्छः सन् पुनरनशनं करोति तदाराधकत्वं लभते । तत्रं तु विदन्ति बहुश्रुता इति ॥ ४ ॥

पुनः श्रव्यां स्कन्धकाधिकारे प्रश्नकर्त्ता श्रमणो वा उपासकः ? तत्राह—स तु श्रमणो न तूपासकः । तन्तु महुरुणा तदृक्षां समर्थितमस्ति [इति] धृज्यन्तयुद्ध्यावलोकनीयमिति ॥ ५ ॥

कुशिप्यजमालेः कतिभवग्रहणम् ? तत्राह—पञ्चदशभवग्रहणानन्तरं सेत्स्यति । केषाञ्चित्केवलप्रज्ञप्तमधर्माशातनका-
(रकाणां विराट्(विशतिम)वग्रहणं कथं जमालेः पञ्चदश ? इति सत्यम्, परं क्रियाप्राधान्याच्चारकाभावे देवमनुष्यतिर्यक्
(तिरथां) पञ्च पञ्च पञ्च इति ॥ ६ ॥

कृष्णश्रेणिकौ छायिकौ चायोपशमिकौ [वा] ? तत्राह—चायिकौ । तदा कथं नरक उत्पादः ? इति सत्यम्, परं
वद्वायुष्कत्वाच्चारकत्वमिति ॥ ७ ॥

विराधकस्योत्कृष्टतः प्रथमदेवलोक उत्पादः सत्रे प्रसिद्धः कथं सुखमालासाध्यै ईशाने गतिः ? तत्राह—मूलमं-
यमविराधिनः प्रथमे रज्ज्मन्नगागं विगणितं त्रयस्त्रिंशत्

चारममूनिरुन्नेगेता लक्ष्यान्धवला सृशति न या? अत्राह—सप्तदशसहस्रपाननान्यूय मत्वा

पठति, वेला तु षोडशयोजन [महस्र] प्रमाणेव, तस्मान्न सृशति जलमिति ॥ ६ ॥

भीमद्वयमहाशय्ये प्रोक्तं—“सयमि वा कमद्रुगंगि” [नि] तत्कमद्रुकशयेन किमुच्यते ! तत्राह—शृगुलग्रीवा लम्बोदरे चतुश्चरणमुक्तं भाजनं तत्कमर्दकम्, यदुक्तं शृद्धेः—“पहुलचे मूडउधरि, मग्गे गंभीर उपरसंयुने । अहे उपगुण्डं चउप्पया, मो कमद्रुं भारए मूली ॥ १ ॥” अचणीति लोकोत्तरेणेति ॥ १० ॥

मनन्तुमारचक्रयैरन्तक्रिया वृत्तीयाङ्गे प्रोक्ता कथं स्वर्गे उत्पादः कथ्यते ? तत्राह—मधुरुणा तद्वृत्तौ लिखितं “मेत्स्य-मानन्वानिमदः, मज्जमाणे मडे” इत्यादि पञ्चमाह्नवचनवदिति ॥ ११ ॥

अशुद्धदाने दातुरन्पापुष्कता प्रोक्ता कथमष्टमशुतेऽप्यपचद्रुनरनिर्जरा कथिता ? सर्वव्यापये कथं निरोधः ? तत्राह—अनुपागिनगुरैर्वचनमिद्रम्, कृत्स्नः ? उत्तर्गपथादरूपाणि जिनवचनानि । उत्तर्गतो निषिद्धं, तस्यवापवादो विधिः, “संयरणमि अगुद्धं” इत्यादिगाथाप्रमाण्यात् । पञ्चमाह्नवृत्तौ मधुरुणानिमम्यग्विधिना विवेचनं कृतमस्ति । न तु जिन-वचननिरोधः “अरिगेहवाद् अरिहन्ता” इति वचनादिति ॥ १२ ॥

कालीदेव्याः पूत्रमरणं वीरेण कथं निवेदिनम् ? तस्या मूर्च्छेनादिदोषा ज्ञातास्तत्र वीरवाक्यमेव निबन्धनम्, तत्राह—आगमव्यवहारिन्वादनगतचारित्र्यगुणोत्पादनार्थं प्रोक्तम्, न तु वीरस्य श्रुतव्यवहारे प्रवृत्तिरिति ॥ १३ ॥

व्यवहारयन्त्रे नपदीक्षितशिष्याणां मन्त्रार्थपाठने कालायाधिः प्रोक्ता, कथं ध्वनकादिमुनीनां स्वल्पकालेनैकादशान्नानि पाठितानि ? तत्राह—दशमपूर्वं यावदागमव्यवहारप्रशस्तिः, ततः श्रुतव्यवहारीत्या विधिः । तेषामागमव्यवहारित्वात्पाठितान्यद्भानि । व्यवहारे तु श्रुतव्यवहारप्रशस्तिस्ततः कालमर्यादा विहिता । आगमव्यवहारे सति न श्रुतव्यवहारप्रशस्तिर्यादि व्यवहाराणां पञ्चमानङ्गे विस्ताराधिकार इति ॥ १४ ॥

मनुष्यभवनो मृत्या चक्रवर्तिर्न जायते, कथं वीरजीवो मनुष्यगतिं त्यक्त्वा विदेहे चक्रवर्तिर्जातः ? तत्राह—तदा तः प्रोक्तं जातम् । इयुदेवहिण्डो मनुष्यभयतस्तीर्थद्वरोऽपि दृश्यते तद्वदिति ॥ १५ ॥

इतो हरिमद्रुरिशिष्यां साधुलिङ्गं परावर्तितं तस्मिन्नेव मृतौ तयोसाराधकता वा न ? तत्राह—आराधकतैव ।

यां प्रोक्तं निष्कारणे लिङ्गं परावर्चयति तस्य लिङ्गकुशीलता न तु कारणे, तयोः कारणतः कृत इति ॥ १६ ॥

इष्टेदनेकृतं तस्य कालकपरेः प्रायश्चित्तं न वा ? तत्राह—प्रश्नस्यां प्रोक्तम् “सत्त्वादिकायै चक्रवर्त्यादींभूः श्रिरमंयममलीनता न तु सर्वतः” एतद्वचनानुश्रूयते किञ्चिच्चारित्रमलीनता कालकपरेर्न तु दर्शनमलीनता ।

नाराणि शोधयित्वा पुननिर्मलीभूत इति ॥ १७ ॥

इदीयं देववाचकगणितना कृतं सदा कथं प्रश्नस्यां शानाधिकारे—“अहा नन्दीए” इत्युक्तम् ? तत्राह—“अहा

विस्तरभयाद् द्वित्र विस्तेरौघकोसाज्ज्यत्र श्रौचितां गार्गेना गुनेशोपायैश्च तु संनराता गौत्रिन् ॥ १३ ॥
 "स्ववेदितया देगनो वक्ति" मूलना तु मेदरातां स्वाच् । ननो प्रायते ययग्यक्ति नयगरे गणिगसन्निनि यदनुगा- ॥ १४ ॥

निश्रीथे प्रोक्तं गृहस्थं प्रति पाठयति तदा मातुः प्रायश्चित्तज्ञानं नमो, ततो प्रकृग्नमादाराभारि गदगार ।
 तत्राह—लौकिकपापगुणादि मागयति वा द्रव्यग्रहणपुढ्या प्रकरणादि पाठयति तदा तु मनेः प्रारभितम्, न न्यान्मनोजन-
 पुढ्या अन्यपरमवीथिव्यवन्देद इति ॥ १६ ॥

श्रीमज्जातार्थमकराणां प्रादुर्दृश्यमात्रे नैस्तस्मिन्नेः पीठस्तत्तादिभारकृतेन पार्थिवगृहीततादिरोताः प्रोन्ताः तदा
 व्याख्याचमरे कथमागयोः पट्टकागतं गुञ्जते ? तत्राह—गीतार्थन्य व्याख्यानगरे गुञ्जन पृ. खन्त्या विनागनोर्गाननानि-
 प्रसङ्गः । आगनानामात्रे समोचैस्तरभूमिमागे स्थित्या देशुता शिथ्या न तु ममाप्रमाने म्पाने, यदुक्तं गीतागिन्दो—“ गो
 चिद्वह कदासणे, देह पीठं तु पन्चिमे माए । गीरत्यो गो उत्तम, देह रसगाग मोगानं ॥ १२३ ॥ पीठामो गीग्यो,
 चिद्वह उच्चपरभूमीमागमि । अर परिममो मरद, सो लहर बटुलमदादोमा ॥ १२६ ॥ जिगागने न य मोदद, न पिन्दू
 परिममपि मुहकमलं । अदिहे अद्वरं दुधपुरिमा न पाए म्पि ॥ १२६ ॥ ” इत्यादि । गीनकापिकारे तु मदिगानर-
 रातः प्रमादादोगामावेऽपि न विहलः । मरमाहासादिषु गृहित्वेन पार्थस्यता जाना न नयनप्रदगनः । गृहित्वेन पार्थस्यता
 तदा गृहकारेण सर्ववस्तुनि पार्थस्यता जाना प्रोक्ता, यथा वस्करेण गृहान्किश्चिद्रव्यजानं [स्तं] तदा गृहपरिनिक्ति इतं मे

गाथाप्रामाण्यादा ॥ २० ॥

महानिशीथे कमलप्रमग्नीधिकारे

मेन्मयि ? तत्राह—पञ्चदश जीवाः

जिनमनान्यथाग्रहस्यानन्तमवग्रमणं प्रोक्तम्, कथं जमालिः पञ्चदशं मेवे

मिष्यन्ति ईदृशी क्रिया जमालेष्टदुमुग्राच्छ्रुपने तर्हि तद्भवे भुक्तिभोग्येने तस्य, परं

मेन्मयि ? तत्राह—पञ्चदश जीवाः पुनर्भिव्यात्वमापन्नस्तेनोक्तमपः शेषाः । अन्यथायादिनस्य-

त्रानिना निश्चयनेये दृष्टमस्य पञ्चदशं भवा भाविनः, तेन हेतुना पुनर्भिव्यात्वमापन्नस्तेनोक्तमपः शेषाः ।

नन्तमवग्रमणं तैव कमलप्रमादिवदिति ॥ २६ ॥ तत्राह—अतुममपार्योक्तमसाहर्निशं याचदेतावदेवत्येमे ।

नियं गर्भग्रहणशक्तिरेकस्मिन्मात्रे कृत्यहोरात्रि यावत् ? तत्राह—अतुममपार्योक्तमसाहर्निशं याचदेतावदेवत्येमे ।

मिष्या गर्भग्रहणशक्तिरेकस्मिन्मात्रे कृत्यहोरात्रि यावत् ? तत्राह—अतुममपार्योक्तमसाहर्निशं याचदेतावदेवत्येमे ।

पञ्चावन्क (तालं) कमलमृदुष्टिजं स्वात्, मध्यदिनेषु मंथलमुत्तुम् । अन्यवसरे तु दिनत्रयं यावत्कमलनालमवगणात्तस्य

मलीनता । नमोदेकस्मिन्मात्रे चतुर्दशाहोरात्राणि गर्भग्रहणयोग्यानि । परं कानिद्वरति कानिन्न वेति ॥ २७ ॥

गोत्रालको भगवता दीक्षितो न वा ? तत्राह—अत्रापामुक्तम्—“मया दीक्षितं पाठितं प्रवाञ्चितम्” इत्यादिवचनेन

त्रापने मृष्टिहः । चतुर्दशदिपेठे तु वीरचरित्राधिकारे प्रोक्तं भगवता सह लग्नम्, तत्र न मुष्टिनाधिकारः । तस्यं तु जानन्ति

चतुर्भुता इति ॥ २८ ॥ तत्राह—यथा मते पुरुषमीसंयोगे पुरुषचिह्न-

ममरमरणे मगवद्वर्जिनः कथं देवानन्दान्ताः पयोधरमृगो विवृता ? तत्राह—यथा मते पुरुषमीसंयोगे पुरुषचिह्न-

१००० नमिमात्राणि द्रुमि विविधरत्नैः प्रकाशितं तत्र तत्र सम्यगन्त्ये न द्रुमिम् ? तत्राह—नेत्र द्रुमिम्, कुलः ?
 वरदाष्टपदीदृष्टार्थं स्पष्टीकृतार्थं बोद्धानि, न त्वन्तःकरणतया । निश्चयगम्यीर्यनाद्युनाथं मायकलमयस्य (क) स्य-
 कृष्णार्द्रवद्रुमि ॥ ४१ ॥

दर्शनदासो मार्षयोहेन पुत्रो नदिना नरासमनुष्यस्य कथं मंभरति ? तमाह — उग्रनयमात्रभिर्दं हरपत इति ॥४२॥

विषदुष्टाभाशोरे विनगुरे इरानकंरूपवन्दनावमुर इयोसधिदी प्रनिष्ठमनि न या ? तत्राह—अथन्यमप्यमोत्कृष्ट-
भेराद विधा वन्दनम् । पुनरैकैकस्य विधा विधा, तदा ज्ञाना नवप्रकाराः । चतुःसप्तत्यधिकद्विगहस्राधिकारपुक्तनरमभेदेऽव-
गच्छनीयैरिदिकी । अन्यत्र त्रींशोसधिदी कतिपयभेदेषु प्रोक्ता सा त्रिधियनाम् । तत्रापि—“ हृत्पमपायो मग्भं ” इत्यादि
मादाभाभागादहामु सुन्दरभारादपयुक्तोरोविषयानामपि न गमनायमनालोचनम्, अन्येषां त्र्यविशेषेनैवेति प्रत्यक्षं प्रकटयामि ॥१३॥

उत्तरे दक्षिणेष्वपि प्रोक्ता नृदा किं त्रिनोक्तमि गमने कलङ्कं प्रलयम् । तत्राह—[त्रिनोक्तमि गमने कलङ्कं प्रलयम्]
रात्रि न जम्बवन्तस्स, त्रिसाविथी मंलूया धान्नमल्लापनयनार्थं त्रिनैरालोचना त्रिदिष्टा, न तु त्रिनगृहगमने पापम्, तत्र गमने
तु यदि यदि सप्तमी निजग सोप्येति ॥ ४४ ॥

द्रव्याणां पदार्थानां धारणं न वा ! तथा—न क्वाप्यपि, पेंदकरोति तदा महानिययीयोक्तदेवापत्तिरिति ॥ ४५ ॥

वसिष्ठदत्ति-रुद्रचूपादीनां परियङ्गुलं तुच्छम् । तृषाह—अमृत्युमेवेदम् । भाग्यला प्रोक्तम्—“हे रुद्रपते त्वयाम्

अथ प्रश्नपद्धतिमन्योत्तरार्द्धः ।

कस्मिंल्लोके मेरुः ? तत्राह—सहस्रयोजनप्रमाणो मेरुरथः, अष्टादशरात्रयोजनानि तिरथीनि, शेषस्तूर्ध्वलोकं ततः त्रिलोकस्थो मेरुरिति वक्तव्यमिति ॥ १ ॥

मेरोच्छाया कस्मिन् स्थाने पतति ? तत्राह—मेरोच्छायाया एवाभावः, कथम् ? द्विशताधिकसप्तनवतिसहस्रयोजनानि मेरोरुक्त्वम्, चन्द्रवचंक्रान्त(स्तदा सूर्याचन्द्रमसौ स्त्रियाः पादाभरणवन्नीचैस्तरो मेरुं न प्रकाशयतः । स्वयमेव विविधरत्नामया भ्रान्तीति ॥ २ ॥

सूर्याचन्द्रमसौ सदैव गगनेऽतः कथं घट्टकारेण—“ उग्राए घरे ” इत्युक्तम् ? तत्राह—चर्मचक्षुषा लोकेर्दृष्टी तदा लोका वदन्त्युद्भवा सूर्याचन्द्रमसौ, यदा तु चक्षुर्गोचराभावो जातस्तदा वदन्त्यस्तगताविति लोकोक्त्वा घट्टकारेण प्रोक्तमिति ॥ ३ ॥

स्योपगममुग्ररत्नवतामनन्तानुपीन्यन्ने।घादयः स्वयं गताः त्रिंशृणा मोहनीना पशमं तः कथं जीषो नि ऋत्वे

भवति तदा तट स्वयामानं तद्वन्तमे माहनाय । धर्षिष्या । कष्टरान भसान, प्रयादश स्थान गलभ्यतः । तन्नाल्य ॥ ११ ॥
 ह्येन्द्र यदा रादुर्गुह्यनि तदाध्ययनं युवरा कथं न स्यात् ? तत्राह—तस्मिन् प्रप्नोते तन्मद्विमार्यं विज्याद्विजो
 देवा मनुष्यलोके भ्रमन्तः पठन्तं दृष्टोपद्रवन्ति नतो निषिद्धमार्गमिति ॥ ६ ॥

मिद्वकामो जिनः कस्मै देशनाममिधने ? तत्राह—वचनापुषपगार्थं परोपहृत्य चेति ॥ ७ ॥

परमाणुनामष्टौ वर्गेणा कथं कृता ? तत्राह—यथा कस्यचिद्वहनेर्धूनि गोसर्गाणि, तदा गोराः सगम्भरं सिरोनं
 कुर्वन्ति तदा तन्स्वामिना रक्तपीतादिवर्णविभेदेन वर्गोक्तिं कृत्वा गोपेभ्यो दत्तानि, तदा स्पर्शकं स्पर्शकं वर्गे चाग्नयन्ति तद्व्य-
 रमाणुषु तत्परीक्षकाया विरोधनाशाय जिनपतिनाष्टौ वर्गेणाः दृश्यं दृग्दर्शिता इति ॥ ८ ॥

पादपोषगमनानाने स्पन्दनाभावः कथं ? उच्चारणमवगम्य भूमी पट्टिलेहः ” इति छत्रकृता प्रोक्तम् ? तत्राह—आगद-
 [नश्ये] नतो यदि पणिष्ठापयति तस्मै भूमीप्रतिलेखना गदिना, तनु मद्गुणा गच्छन् कधिच्छारे निर्गदितमग्निं प्रज्जल्यमिति ॥ ९ ॥
 मायुत्यापकं जमालि जानतापि कथं भगवता दीयितः ? तत्राह—तत्सार्थं ज्ञेयं केपचिज्जीरानामुदासो ज्ञातः ।
 अथवा पात्रधारिप्र पालयिष्यति तावदेव फलम् । अथवा भाविमावत्त्वादिति ॥ १० ॥

नारकमयं त्यक्त्वा नैरायिको न भवति कथं ? येरए येरएणु गच्छद् गो अगेरए ” इत्युक्तम् ? तत्राह—आगुञ्जा-

प्रेमया पोष्यम्, नरकायुक्तं यद्वा नारकनोत्पन्नः, ततः 'उत्पद्यमान उत्पन्नः' इति वचनात् वाञ्छितगतितो मृत्वाऽध्वनि गच्छन् नारक एव प्रोच्यते, तत्र उक्तं ध्ये, न तु नारकभाष्यरक उत्पाद इति ॥ ११ ॥

ब्रीहोऽल्लस्यस्यो तदोर्ध्वगतिरेव कथमपस्तने याति ? तत्राह—यथा तुम्बफलस्य जलोपरि तरणस्वभाव एव, परं गुणिकादिनेवमयोगाजलापस्तने भागे गच्छति तद्वत्कर्मलेपभारेणाधस्तनं यातीति ॥ १२ ॥

कर्मजीरगाः कथं संबन्धो जातः ? तत्राह—अनादित्वात् सर्वज्ञोऽपि न कथयितुमलमिति ॥ १३ ॥

षट्कार श्रानानि विद्यन्ते कथं गीतमोऽप्युत्तरदान आनन्दपार्श्वे स्तलितः ? तत्राह—अदत्तोपयोगत्वात् । अथवा प्रकल्पविनयपुनःत्वेन भगवन्त्वं प्रक्षयासीति बुद्ध्या नोपयोगो दत्त इति ॥ १४ ॥

"मत्तं वा मंसं वा भोषा वा पिचा वा" इत्यस्य कोऽर्थः ? तत्राह—छेदाभिप्रायत इदं सूत्रं ज्ञेयम् । कर्मवशाद्वि-
वियगतिमन्तः साधयो भवन्ति, अत्र नाथयं, प्रायश्चित्ताच्छुष्यति, परमेवदकथनीयमिति ॥ १५ ॥

भुतकंचलिनो वचनं केवलित्योक्तं तत्कथम् ? तत्राह—उपयुक्तः श्रुतकेवली तद्वत् । अनुपयुक्तस्त्वन्यथापि चक्ति
गीतमगदिति ॥ १६ ॥

पार्थस्पर्शपादस्यं निर्माधि नि : : : : : तत्राह—आचार्यत्वात्कदाचित्प्रमादं त्यक्त्वा

॥ इत्यस्य काव्यम् ॥ तत्राह —

॥ १८ ॥

विस्मयस्तु महारुणा प्रह्लादो ममर्षितं ततो वेष्यमिति ॥ १८ ॥

॥ मांसे तस्यो उद्गलेनं केरुमाले मयले ॥ सत्र लेखगन्देन

॥ मांसे तस्यो उद्गलेनं केरुमाले मयले ॥ सत्र लेखगन्देन

॥ मांसे तस्यो उद्गलेनं केरुमाले मयले ॥ सत्र लेखगन्देन

॥ मांसे तस्यो उद्गलेनं केरुमाले मयले ॥ सत्र लेखगन्देन

॥ मांसे तस्यो उद्गलेनं केरुमाले मयले ॥ सत्र लेखगन्देन

॥ मांसे तस्यो उद्गलेनं केरुमाले मयले ॥ सत्र लेखगन्देन

॥ मांसे तस्यो उद्गलेनं केरुमाले मयले ॥ सत्र लेखगन्देन

॥ मांसे तस्यो उद्गलेनं केरुमाले मयले ॥ सत्र लेखगन्देन

॥ मांसे तस्यो उद्गलेनं केरुमाले मयले ॥ सत्र लेखगन्देन

॥ मांसे तस्यो उद्गलेनं केरुमाले मयले ॥ सत्र लेखगन्देन

॥ मांसे तस्यो उद्गलेनं केरुमाले मयले ॥ सत्र लेखगन्देन

॥ मांसे तस्यो उद्गलेनं केरुमाले मयले ॥ सत्र लेखगन्देन